

M 7768:1-11

Landskap:	Småland	Upptecknat av:	Blenda Andersson
Härad:	Allbo	Adress:	Skörda, Vislanda sn
Socken:	Vislanda	Berättat av:	----
Uppteckningsår:	1941	Född år	1880 i Vislanda

Slätter och skörd

(Självbiografi)

Då jag var 12-13 år ansågs jag som en stor flicka, och fick från morgon till kväll hjälpa till vid slättern och skörden. Då far började med slättern, slåddes gräsvallarna först. Sedan slåddes maden och sist slåddes det naturliga gräset på backarna i gårdet. Allt på den tiden slåddes med lie och räfsades för hand. Jag minns en dag då det var en regnig sommar. Vi hade torrt hö på en gräsvall på cirka 20 tld, och gräset var ganska bra det året, så höet låg i en breda över hela gräsvallen. Vi skulle köra in detta hö på en dag, för torrvädersdagarna var fåtaliga det året. Först strängade vi höet på förmiddagen, sedan skulle höet köras in på eftermiddagen. Min far, drängen och min bror Johan körde in höet, och vi flickor, Martina, Ida och jag, skulle riva ihop höet och välräfsa. Denna dag glömmer jag aldrig. Regnmolnen stod hotande över oss hela eftermiddagen, och far sade till oss: "Nu får ni lov å skynda på, så vi får in höet innan det blir vått!". Martina och Ida var naturligtvis starkare än jag, så de rev ihop höet med högafflar i rader, som de körde utmed när de lassade på höet, och jag fick välräfsa. Men när flickorna rivat ihop till ett lass, hjälpte de mig att räfsa. Och då ställde vi oss i rad och räfsade efter varandra, och var och en tog så brett räfsetag som vi räckte till med räfseskäftet. Och vi hade så bråttom, så vi gav oss ingen ro att äta middag, utan vi blott svalde maten, som utgjordes av stuvade ärtor och kött. Och jag minns, att jag var så ivrig till att räfsa, så när det led mot kvällen orkade jag knappast andas. Men då hade vi fått in höet, och just som vi kört in det sista hölasset, började det att regna. Och då var vi så glada för att höet var under tak, så vi glömde bort att vi var trötta.

När vi hade bärgat höet på gräsvallarna, sade far till mor: "I morgon ska vi flytta till maden". Denna mad låg cirka 1 km från hemmet, och hade en areal av 36 tld. Det låg en viss, säregen stämning utöver det alldagliga, att vara borta på maden och slå. Då vi "flyttade" dit tog far med sig brynehon och sännor, lie och ett par extraliar, en lös lie, "liatotte", liarätten, en extra sänna, räfsor och extraräfsor, räfsetinna, ett 10-tal höbågar m m. Till maden hörde 2 ängalador. Den ena kallades Rödjeladan och den andra Åladan. Man började alltid att slå vid den förstnämnda ladan.

Slätterkarlarna steg upp i soluppgången och gick ut på maden och slådde. Mor hade förut varit uppe och kokt kaffe och satt fram frukosten, som utgjordes av kaffe, smörgås och söt mjölk. Sedan hade hon tillrett matväskan, som slätterkarlarna skulle bära med sig till maden. I brödpåsen, som låg bykt och manglad från förra sommaren, lade hon 6 kakor bröd och ovanpå dessa en ost. Sedan fyllde hon en sänsekruka, vari gick 3 kannor, med surmjölk, och 2ne förtennade och blankpolerade kopparkruror fyllde hon med färsk, hembryggd maltdricka som kallades "slätteröl".

Mina systrar steg upp samtidigt som slåtterkarlarna och började mjölka, och jag steg upp och hjälpte till att köra vall. Sedan gick flickorna till maden och räfsade, och jag fick bära mjölken till Vislanda, som vi då lämnade till handlare Bengtsson. Kl ½ 9 f m skulle jag sedan vara på maden med maten, då det var davramål. Jag har tidigare nämnt, att det var tradition att ha någon sorts välling, grönkål eller soppa till detta mål, när vi slådde på maden.

Den första dagen vi slådde på maden skulle vi först bygga ett matbord innan vi började äta. Och då lades 4 av bräderna, som suttit i ladugluggen över vintern, i en fyrkant, och under vardera hörnet lades en ganska hög sten som bräderna låg på. Mitt över dessa bräder lades den bredaste brädan, som skulle utgöra "matbord". På denna sattes lerfatet, vari vällingen slogs upp. Och så plockade jag fram skedar och knivar, var och en hade sin sked med sitt igenkänningsmärke. Alla åt ur ett fat, och så höll de sovelbiten och brödskeivan i vänster hand och skeden i den högra. Alla satt på de upplagda sätena runt "bordet", vilken ställning var byggd invid ladans vägg på den vänstra sidan om ladugluggen. Samspråket under måltiden var muntert, och alla läste tyst med sammanknäppa händer bordsbönen både före och efter maten. Efter davramål brukade höstfolket vila en halvtimme och efter middagsmålet en timme. De låg då inne i ladan på det nyslagna, doftande höet, männen på den högra sidan i ladan och kvinnorna på den vänstra sidan. Var vi "räfsekärringar" efter med räfsningen, gav vi oss ingen tid till att vila, utan räfsade medan slåtterkarlarna vilade, för att vi skulle hinna ifatt dem.

Det gräs som slåddes den ena dagen, brukade bäras in dagen efter. Då vi räfsade, skulle vi lägga höet i "småpella" (småhögar) i bredor, och när höet skulle torkas, fick vi räfsekärringar först vända "småpellarna" och när de torkat en stund, fick vi strö ut dem. Och efter cirka en timme fick vi ytterligare "stränga" höet. Då höet var torrt, skulle det bäras in. Jag fick då gå före och "riva ihop" bredorna, och mina båda systrar Martina och Ida fängde höet i "fängar" och lade på en höbåge. Då bågen var full av hö, drog en av dem ihop "byren" och knöt "bågerepet", varpå hon hjälpte den karl som skulle bära höbyren på huvudet upp till ängaladan. När vi var långt ute på maden och slådde, måste en höbyr bäras i 2 eller 3 skift. På sina ställen var marken så len på maden, så karlarna sjönk ner i dyn ända till knäna, när de bar höbyrerna. Jag tycker, att bära hö i höbågar på sidlänt mark borde ingå som en gren i idrotten, så gjorde de ett nyttigt arbete både när de tränade och tävlade!

När man hade nylagad mat till middag, såsom någon sorts stuvning eller äggröra eller fläskpannkaka etc, fick jag gå hem och hämta maten. I annat fall hade mor till middag, då vi slådde ute på maden, surmjölk och bröd samt rökt skinka med gräslök. Merafton åt vi alltid ute på maden på stället där vi var och höstade. Till detta mål utgjordes maten av bröd, smör och ost samt mjölk eller slåtteröl. Efter denna måltid fick vi ej vila. Middagsmålet hölls kl ½ 1 e m och merafton kl ½ 5 e m. Sedan tog vi "hälät" i solnergången.

När karlarna slådde, gick de i "åner". Den delen av maden som tillhörde Rödjeladan slåddes i 4 "åner", och den som tillhörde Åladan slåddes i 3 "åner". Jag minns en dag då vi var på den sista ånen. Jag var då 13 år. Slåtterkarlarna slådde upp på maden den dagen. Vi systrar, Martina, Ida och jag, var långt efter med räfsningen, emedan vi burit in hö dagen förut, och under den tiden hade ett par av karlarna slått. Men vi systrar hade överenskommit att vi skulle räfsa ifatt slåtterkarlarna. Så medan de vilade vid måltiderna, räfsade vi med största energi, så vi hann mer och mer upp dem. Vi hade nämligen ett förslag att göra dem ett spratt. Men de anade det inte, annars hade det inte gått för oss. Vid 3-tiden e m slog de upp. De hurrade då med full hals, så det hördes vida omkring. Det var

nämligen en allmän sed, att man skulle låta grannarna höra, att man hade slått upp. Och så stannade slåtterkarlarna och "vilade maden". Detta var också en gammal sedvänja, men båda dessa sedvänjor upphörde innan sekelskiftet 1900. Då de "vilade maden" eller "vilade ånen" eller "vilade åkern" satte de lieskaftet på marken, och så lade de armarna i kors på baken på lien, och stod så stilla en stund. Och när kvinnorna t ex "vilade maden", satte de räfseskaftet på marken och höll högra handen om skaftet och den andra handen satte de i sidan, och stod så stilla en stund. Mina föräldrar omtalade, att de gamle hade den tron, att när de t ex "vilade åkern" blev där bra skörd på den åkern följande år. Men detta var nog från början ett påhitt av dagsverkarna, för att de skulle få pusta några ögonblick.

När slåtterkarlarna hade hurrat och "vilat maden", gick de upp till Åladan och plockade ihop "slåtterdonen", som de skulle bära med sig hem. En av dem bar liarna, en annan brynehon, en brynepallen osv, och så började de att långsamt gå mot hemmet. Men då hade vi vår sista breda färdig, och sedan sprang vi upp till ladan. Och där plockade vi ihop räfsorna, krukorna och matsäckakorgarna, som vi skulle bära med oss hem. Och sedan började vi springa mot hemmet, så att vi hann upp slåtterkarlarna på landsvägen bortåt Slättäng, och där ämnade vi springa förbi dem. Men när de såg att vi kom och sprang och ämnade springa förbi dem, började de också att springa, och en 60-årig man vid namn Johan Andersson, som bar brynehon på ryggen, sprang så brynehon hoppade. Men då började vi flickor att skratta, och sedan hade vi sällskap hem med slåtterkarlarna. Dessa var 5 st, nämligen min bror Johan, vår dräng Gustav, samt August och Gustav i Hult och ovannämnde Johan Andersson. Min far hade gått hem förut.

När slåttern var slut, fick vi börja "hugga löv". Min far och drängen sågade ner lövträden, och jag och mina båda systrar "snåjde" löven av träden med en "risbit" (lövkniv), och min bror band ihop löven i kärvar. Till vinterfoder åt fåren skulle det skördas minst 200 lövkärvar till vardera fåret. Och en häst skulle ha dubbelt så många. Så vi fick skörda över 2.000 kärvar. Men det var ett roligt och friskt arbete utom när det regnade, för då var löven våta. Björklövs kärvarna sattes ute till torkning, men lövkärvar av asp skulle torkas inomhus, eljest blev löven sura. Asplöv användes endast till hästfoder.

Skörden

Mina minnen rör sig endast om arbetet i hemmet, då jag växte upp, och de är mig kärast. Jag skulle önska, att alla unga människor fick erfara den lyckokänslan jag kände då ett nyttigt arbete var slutfört, t ex då man "slått upp" eller "slutat skörden" och man visste, att man gjort sin flit och bidragit i mån av krafter till arbetets fullbord. Och mors och fars erkännande med orden: "Nu barn, har ni varit duktiga!" rågade måttet av lyckan.

Då rågen var mogen fick vi börja arbetet med skörden. All säd skars med lie. Då jag var 7 år fick jag börja göra band, då de tog av säden. Far ville ej att sädesnekarna (sädeskärvarna) skulle bindas med enkla band, för då repades kornen av stråna. Roligt var det att göra band, och det var också roligt att vara så stor att man fick vara med "de store" och arbeta. Då jag var 12-13 år fick jag göra band "till 2 liar", dvs 2 män. Drängen och min bror gick och "mejade" (skar säd) efter varandra, och mina båda systrar tog upp säden, en efter vardera, och så skulle jag göra band till båda systrarna. Men då var det till att skynda på och göra ett band på någon sekund! Vi tog av säd till att det började skymma på kvällen. Sedan skulle vi sätta upp säden som vi tagit av på dagen. Höstrågen sattes i

”skyla”, och då sattes 10 nekar (sädeskärvar) omkring en nersatt krake och 2 hängdes ovanpå kraken. Vårrågen och kornet krakades och då trädde 10 nekar på varje krake (stör). Havren sattes i långtravar med 12 nekar i varje trave. Alla sädeshögar och sädeskrakar sattes i rader, vilka sträckte sig i norr och söder. Då säden var krakad, skulle axen vara vända åt norr och stubben åt söder.

Det hände ofta, då man var ute om kvällarna och satte upp säd, att man såg blixtar uppe från skyn i än det ena vädersträcket och än det andra. Jag var mycket rädd för åskan, men de andra tröstade mig med att det bara var kornblixtar. En kväll kom Märta i Slättäng till oss, då vi satte upp säd. Och hon berättade, att kornet mognade på en enda natt av kornblixterna. ”Si, då va Oden som var ute o ljuste o skulle si när kornet va moet”, sade Märta. Men vår dräng sade att han hört, att kornblixterna kallades ”sellablexta” och att det lyste på skyn när ”sillstimmen vände sig i havet”.

När säden kördes in, då den var torr, fick jag vara ”nekakråka” när far lavade in säden i sädesladet, och en av mina systrar ”tjyvade” med en tjuga upp nekarna till mig, och sedan fick jag kasta dem till far. Ibland när vi körde in säd om kvällarna, såg vi ej att lava den, utan då fick vi lava den på morgonen innan det blev ”skärtorrt” (när daggen torkat på säden). När vi ej behövde lava säd om morgnarna innan det blev ”skärtorrt”, så vi kunde skära säd, då fick vi flickor antingen räfsa ”slarve” (spillsäd) eller plocka lingon. På den tiden hade mor den seden, att vi skulle plocka 100-tals liter lingon, som mor kokade till surmos, och som hon förvarade i stora träkimmor och använde i hushållet under vintern. När honungsskörden blev god sötade mor lingonen med honung när hon kokade bären.

Då linet var moget, skulle vi flickor ”röska hören”, dvs rycka upp linstråna med rötterna och binda dem i kärvar. I varje kärve skulle det vara 10 handmål lagda snett över varandra, för att ”kneppet” (frökapslarna) ej skulle binda ihop sig. Detta var ett mycket roligt arbete. Och vi systrar tävlade om att ”röska” mest kärvar. Men vi var strängt befallda att akta linet, så det ej blev oredigt och ruskigt, utan linstråna var raka och jämna i kärvarna. Och vi skulle plocka upp vartenda linstrå. Då linet var uppryckt, skulle det ”krakas”, dvs trädas på krakstörar.

Då linet stått på krakarna så det var torrt, skulle det bäras in, och en regnvädersdag skulle vi ”repa hören”. Detta var också ett roligt arbete. Far bar in en lång träbock och satte på logen, och så spikade han fast ”repan” ovanpå bocken. Sedan skulle de, som repade linet, sitta grensle i var sin ände på bocken. Vanligen var det mina systrar Ida och Martina som repade, eller fick min bror Johan eller drängen hjälpa till. Och jag skulle alltid ”fly händer”, dvs fly dem ett handmål av linet så fort de repade, och det fick jag börja göra så långt jag nästan kan minnas tillbaka, men roligt var det.

När linet var repat, bar vi ut det i höbågar och bredde ut det tunt i rader på en nyslagen ljunbacke eller stubbåker, där det fick ligga och ”röta”, vilket vanligen tog en tid av cirka 4 veckor. PS Då min bror Johan Andersson år 1902 övertog skötseln av vårt föräldrahem efter vår fars frånfälle, köpte han både slättermaskin och skördemaskin samt hästräfsa. Dittills hade allt slätterarbete och skördearbete utförts för hand i vårt hem. Jag vill även nämna, att min bror var den förste i Vislanda sn som skaffade sig sådana maskiner och var ensam därom i flera år. Han var också den förste i socknen som skaffade sig långhalmströska.

Tillägg

Då vi slutat såväl slåttern som skörden, kokade mor "vitgröt" (risgrynsgröt) till kvällsmat den dagen vi slått upp, och den dagen vi tagit av den sista säden. Detta var en gammal tradition. Och gröten kallades resp "slåttragröten" och "sjuragröten".

Upptecknat av Blenda Andersson i Skörda, Vislanda sn